

Vakuutuslaitoksille

TYÖKYVYN ALENEMAN ARVIOINTI JA PÄÄTÖKSEN PERUSTELEMINEN

1. Yleistä

Tässä tapaturmaeläkeasioita koskevassa ohjeessa otetaan kantaa varsinkin osaeläkepäätöksiin sekä muihinkin sellaisiin tilanteisiin, joissa korvauslautakunta useasti tekee muutoksia vakuutuslaitosten päätösehdotuksiin.

Kiertokirjeessä on myös uudet ohjeet siitä, mihin ansiotasoon verrataan jäljellä olevaa työkykyä. Ansionaleneman laskemisesta on lisäksi myöhemmin tulossa erikseen teknisluonteisia ohjeita sisältävä kiertokirje.

Tapaturmaeläkeasioista ja työkyvyn aleneman määrittämisestä on annettu Tapaturmavakuutuslaitosten Liiton kiertokirjeet 55/82 ja 31/83, jotka jäävät edelleen osittain voimaan. Muun muassa niissä olevat pyörityssäännöt on edelleen syytä muistaa. Myös työkyvyn aleneman määrittämisestä koskevat perusasiat ovat edelleen voimassa.

2 Jäljellä olevan työkyvyn arviointiin vaikuttavat seikat

Työkykyä arvioitaessa otetaan lain 18 §:n mukaan huomioon työntekijän jäljellä oleva **kyky hankkia ansiotuloja**. Tätä varten tulee selvittää, minkälaiseen työhön vahingoittunut vielä pystyisi työtapaturman sattumisen tai ammattitaudin ilmenemisen jälkeen. Työkyvyn alenemaa ei voi määrittellä yksinomaan **vamman lääketieteellisen vaikeusasteen mukaan**, vaan se arvioidaan ottaen huomioon vahingoittuneen koulutus, aikaisempi toiminta, ikä, asumisolosuhteet sekä muut vastaavat seikat. Lääketieteelliseen selvitykseen viittaaminen ei siis myöskään riitä perusteluksi osaeläkeratkaisulle, vaan perusteluissakin tulee ottaa huomioon myös mainitut muut työkykyyn vaikuttavat seikat.

Esimerkkinä voidaan mainita kahdella kirvesmiehellä olevat keskenään samanlaiset olkapäävammat. Osaeläkeprosenttia arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös se ansiotaso, joka kirvesmiehellä oli ennen tapaturmaa. Jos toisen vuosityöansio on 220.000 mk ja toisen 78.000 mk, tarkoittaisi kaavamainen osaeläke esimerkiksi 50 %:n mukaan, että toisen katsottaisiin vielä kykenevän noin 100.000 markan ansioihin ja toisen noin 40.000 markan ansioihin.

Jos osaeläkettä määrättäessä on mahdollista arvioida, mihin ansiotasoon vahingoittunut vielä kykenisi, tulisi arvio tehdä ensisijaisesti tällaisen laskelman pohjalta. Tällainen arvio voidaan tehdä vamman rajoitusten, vahingoittuneen työtehtävien ja esimerkiksi kuntoutusselvittelyssä tai työkokeilussa saatujen tietojen perusteella. Jos

osaeläke määrätään kaavamaisesti vamman vaikeuden mukaan, ei sitä tällöin määritellä vuoden 1982 lainuudistuksessa tarkoitetulla tavalla yksilöllisesti kullekin vahingoittuneelle.

3

Muiden sairauksien vaikutus työkyvyn alenemaan

Vahingoittuneella on usein muitakin työkyvyn samanaikaisesti vaikuttavia sairauksia kuin työtapaturmavamma tai ammattitauti. Näillä muilla sairauksilla tarkoitetaan tässä sairauksia, jotka ovat tapaturmasta tai ammattitaudista riippumattomia sairauksia.

Muut sairaudet eivät vaikuta työkyvyn arviointiin silloin, kun tapaturma jo yksinäänkin selkeästi aiheuttaa työkyvyttömyyden. Jos esimerkiksi lapsesta saakka epilepsiaa sairastanut työntekijä, joka työtapaturmassa saa pahan selkävamman, on kokonaan työkyvytön työhönsä tapaturmavammojen vuoksi, epilepsialla ei ole merkitystä korvausasiassa.

Samalla tavoin tapaturmakorvaukseen ei myöskään vaikuta **vanhuuseläkeiän täyttäminen** tai **varhaiseläkkeelle siirtyminen** sinänsä, vaan tapaturman aiheuttama työkyvyn alenema pitää arvioida erikseen.

Esimerkki:

Vahingoittunut on osaeläkkeellä muun sairauden vuoksi ja vahingoittuu osapäivätyössään. Osapäivätyön ansio on vuodessa 25.000 markkaa ja lisäksi vahingoittuneella on eläkkeensä. Tapaturmakorvausta maksetaan vähimmäisvuosityöansion mukaan ja myös täyttä tapaturmaeläkettä, jos työkyvyttömyys sivutyöhön jatkuu eläkevaiheessa. Aikaisempien sairauksien vaikutus näkyy jo vuosityöansiossa, eikä sitä enää oteta huomioon työkyvyttömyysprosentissa.

Muiden sairauksien vaikutus työkyvyn saattaa myös huomattavasti kasvaa tapaturman jälkeen eli uusi sairaus ilmenee tai aiempi sairaus pahenee ajan kuluessa. Tällöin tulee arvioida muiden sairauksien ja tapaturmavamman aiheuttamaa työkyvyn alenemaa keskenään. Jos tapaturmavamma yksinäänkin aiheuttaisi täyden työkyvyttömyyden, ei muihin sairauksiin voi vedota työkyvyn alenemaa arvioitaessa.

Muissa tapauksissa tulee arvioida se, mikä tapaturmavamman tai ammattitaudin osuus olisi ollut ilman muita sairauksia.

Esimerkki 1:

45-vuotiaalle naiselle sattuu nilkkavamma ja sitä hoidettaessa hän jää jatkuvasti vaikeutuneen astman takia työkyvyttömyyseläkkeelle. Nilkkavamma paranee ja vahingoittunut olisi pystynyt palaamaan sen puolesta entiseen toimistotyöhön. Tapaturmaeläkettä ei makseta enää vamman parannuttua.

Esimerkki 2:

Jos edellä kuvattu vamma olisikin ollut niin vaikea, että se tarpeellisen hoitovaiheen jälkeenkin vielä olisi huomattavasti rajoittanut työkykyä toimistotyön osalta, olisi työkyvyn alenema arvioitu. Arviointi tehdään sen perusteella, mihin työhön vahingoittunut vielä olisi kyennyt vamman puolesta.

4. Perusteluista

Edellä on jo todettu, että perusteluissa tulee käyttää samoja tekijöitä, joiden mukaan työkykyä 18 §:n perusteella arvioidaan. **Vakuutuslaitoksen tulee perustella eläkepäättöstään päätöslomakkeella.** Perustelut tulee olla varsinkin jos eläkettä ei myönnetä lainkaan ja vahingoittunut ei ole palannut työhön. Samoin päätöstä on perusteltava, jos eläke myönnetään osaeläkkeenä ansionalenemalaskelman perusteella tai työkyvyn aleneman arvioimisen perusteella. Perustelemista edellyttää täyden eläkkeen päätöskä, jos se on tehty tietyin edellytyksin esim. määräajaksi työllistymistä tai kuntoutuksen käynnistymistä varten. Tämäkin peruste on syytä merkitä päätökseen.

Eläkepäättöksen perusteluksi ei riitä maininta, että työkyvyn alenema on arvioitu lääketieteellisen selvityksen perusteella eikä yleensä myöskään maininta siitä, että työkykyyn vaikuttavat myös muut sairaudet. Perustelu tulee tehdä siltä pohjalta kuin työkyvyn aleneman arviointikin, eli **minkälaiseen työhön vahingoittunut vielä kykenisi ja missä taas hänellä on vammasta rajoituksia ja minkälaisia rajoitukset ovat.**

Perustelujen ja ratkaisun taustalla olevien tietojen tulee tietenkin löytyä asiapapereista. Niiden tulisi mielellään olla kirjallisia tai ainakin selkeästi ylöskirjattuja, jos on kyseessä puhelintiedot eli asiapapereista tulee näkyä, keneltä tiedot on hankittu ja mitä tietoa on kysytty ja saatu. Tässäkin selvittelyssä on hyvä olla jokin yhteenveto, käsitteilylomake tms. vahinkokansiossa ja tiedot merkitään siihen tai kohtuullisen selkeille lomakkeille tms. eikä vaikeasti löydettävälle yksittäisille lapuille.

5. Kun työhönpaluu tai kuntoutus ei etene

Työkyvyn alenema voi perustua arvioon, jossa lähtökohtana on ensisijaisesti se, mihin työhön vahingoittunut vielä kykenisi, ja mitä ansiot ja työkyvyn alenema siinä olisivat. Tätä voidaan käyttää varsinkin sellaisten henkilöiden osalta, jotka ikänsä ja vammansa puolesta olisivat kuntoutettavissa tai sijoitettavissa uudelleen työhön, mutta esteenä ovat työllisyysvaikeudet tai yleinen elämäntilanne, haluttomuus kuntoutukseen, jne.

Esimerkki:

Kuntoutusselvittelyn perusteella vahingoittuneen katsotaan edelleen kykenevän vamman puolesta monenlaiseen työhön. Kuntoutuksena voitaisiin korvata suoran työhönsijoituksen keinoja tai ammattikursseja. Hän on ollut muun muassa toimistoalan työkokeilussa tai hänen arvioidaan kykenevän monenlaiseen kevyeen työhön. Työkyvyn alenema on arvioitu sen mukaan, että vahingoittunut kykenisi työhön, jossa ansiotaso on noin 6.000 mk/kk.

Myös muu sairaus, äitiysloma tai **muu** vastaava **syy** saattaa em. tavalla **viivästyttää kuntoutusselvittelyä tai kuntoutuksen toimeenpanoa tai estää sen kokonaan.** Tällöinkään tapaturmakorvausta ei voi missään tapauksessa kokonaan katkaista ilman työkyvyn selvitystä. Tällaisessa tilanteessa tulee selvittää, aiheuttaisiko tapaturma tai ammattitauti ansionalenemaa mahdollisesta realistisesta kuntoutuksesta huolimatta. Jos tällainen työkyvyn alenema olisi joka tapauksessa olemassa, sen mukaista korvausta tulee maksaa jo välivaiheessa kuntoutuksen käynnistymistä odoteltaessa. Tällä tarkoitetaan em. viivästymis- tai estymistapauksia. Yleensä hän kuntoutuksen selvittelyajalta ja odotusajalta maksetaan täysi tapaturmaeläke tavalliseen tapaan.

Korostettakoon tässä yhteydessä, että työhönsijoittumisen tai kuntoutusmahdollisuuden tulee olla **realistinen** suhteessa vahingoittuneen terveydentilaan, ikään, aikaisempaan työkokemukseen ja ammattiin ja hänen koulutusedellytyksiinsä nähden. Muut sairaudet eivät saa myöskään vaikuttaa silloin, kun ne ovat olleet vastaavanlaisia jo tapaturman sattuessa tai ammattitaudin ilmetessä.

6. Mihin ansioon jäljellä olevaa työkykyä verrataan

Vahingoittuneen työkyvyn mittari tapaturman sattuessa tai ammattitaudin ilmetessä on hänen vuosityöansionsa. Myös jäljellä olevaa työkykyä mitataan kyvyllä hankkia ansiotuloja. Tapaturman tai ammattitaudin jälkeen saatuja ansioita verrataan niihin ansioihin, jotka vahingoittuneella oli ennen tuota tapahtumaa.

Kun vahingoittunut on täysin työkyvytön, mittarina on aina hänen vuosityöansionsa, ja eläke määräytyy sen perusteella.

Vuosityöansio on vertailuansiona aina silloinkin, kun osaeläke perustuu arvioituun työkyvyn alentumaan. **Vuosityöansiota indeksillä korotettuna on tähänkin asti käytetty myös suurella osalla niistä henkilöistä, joille maksetaan osaeläkettä ansionalenemalaskelman perusteella.** Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa sellaisilla aloilla työskentelevät, joilla vertailukelpoista ansiota ei ole muilta löydettävissä. Näitä aloja ovat varsinkin rakennusala ja muut LEL-alat. Vuosityöansio on vertailuansio myös silloin, kun vahingoittuneen kanssa vastaavaa työtä ei ole tehnyt kukaan muu, tai kun työala on kokonaan loppunut tai työnantajan toiminta päättynyt taloudellisista tms. syistä. Samoin vuosityöansio on vertailupohja silloin, kun se jo itse on arvioon perustuva ja samoin kun se on yrittäjätoiminnan tuloa.

Eräissä osaeläketapauksissa **vertailuansiona on tähän asti käytetty muiden entistä työtä tekevien ansiota** vertailuajankohtana. Selvitys muiden vastaavien henkilöiden ansiotasosta on voinut johtaa vuosityöansion tasoa pienempään tai suurempaan vertailuansioon riippuen esimerkiksi työnantajan tai toimialan suhdanteista tai valitusta vertailuryhmästä. Vertailuansioden taso ja vertailukelpoisten henkilöiden olemassaolo on ollut usein sattumanvaraista. Lisäksi työkyvyn alentuma tällöin määrätään yleensä aivan muiden perusteiden kuin työtapaturman tai ammattitaudin vaikutusten mukaan. Aleneman määrä on ollut riippuvainen alan tai työnantajan tilanteesta, muiden työntekijöiden ylitöiden määrästä yms. satunnaisista tekijöistä. Jotta tapaturmaeläke voidaan määrätä oikeudenmukaisesti eri henkilöille ammattialasta ja työnantajan taloudellisesta tilanteesta ja muiden työntekijöiden ansioista riippumatta, **vertailuansiona tulee tästä syystä näissäkin osaeläketapauksissa käyttää ensisijaisesti vahingoittuneen omaa vuosityöansiota korotettuna indeksillä** vertailuajankohtaan. Tällä ohjeella muutetaan edellä esitetyistä syistä vertailuansioita koskevaa kohtaa TVL:n kiertokirjeessä 31/83 siten, että vertailu kaikissa eläketapauksissa tehdään ensisijaisesti indeksillä korotettuun vuosityöansioon.

Sellaisissa tapauksissa, joissa **vertailuansiona on jo alettu käyttää entistä työtä tekevien muiden henkilöiden vertailuansiota**, sitä käytetään pääsääntöisesti edelleen myös jatkopäätöstä annettaessa. Jos uudelta ajanjaksolta ansioita selvitettyä tällainen vertailuansio on olennaisen lähellä indeksillä korotettua vuosityöansiota, voidaan siirtyä käyttämään näissäkin indeksillä korotettua vuosityöansiota vertailuansiona.

Kun vakuutuslaitos tekee päätöksen työkyvyn alenemasta, sen tulee päätöksessään kertoa, että vahingoittuneen nykyisiä ansioita on verrattu indeksillä korotettuun vuosityöansioon ja päätökseen kirjoitetaan ansionalenemalaskelma. Jos korvauskäsittelyn tai valituksen yhteydessä esitetään muunlaista selvitystä entisen työn uudesta ansiotasosta, asiaan on otettava kantaa perusteluineen päätöksessä tai vastineessa.

Silloin kun käy ilmi, että entisen työn ansiotaso selkeästi poikkeaa indeksillä korotetusta vuosityöansiosta, voi poikkeuksellisesti tällainen muu vertailuansio olla työkyvyn aleneman perusteena. Jos vakuutuslaitos katsoo, että esimerkiksi työalan tavallista suurempien suhdannevaihtelujen vuoksi vertailuansiona tulisi käyttää vuosityöansiota korkeampaa tai alhaisempaa muuta ansiota, sen tulee päätöksessään perustella, miksi vertailuansiona on käytetty muuta kuin indeksillä korotettua vuosityöansiota.

7. Osaeläkepäätösten määräaikaisuus ja tulojen seuranta

Kun vahingoittunut palaa työtapaturman tai ammattitaudin jälkeen uuteen tai entiseen työhön, on ansioiden alenema hänen työkykynsä aleneman mittari. Osaeläkeprosentti määrätään tämän perusteella ensin määräaikaaisesti useammassakin jaksossa. Osaeläkkeen suuruus pyritään määräämään oikealle tasolle eikä sen pitäisi vaihdella lyhyin aikavälein.

Pääsääntöisesti osaeläkeprosentin pitäisi pysyä samalla tasolla tai sitten alkuvaiheen jälkeen prosentti vähitellen laskee ammattitaidon ym. kasvaessa uudessa työssä. Jos ansionalenemalaskelma osoittaa vaihteluja ajoittain ylös- tai alaspäin, on siihen yleensä oltava jokin vammasta johtuva syy.

Osaeläke määrätään alkuvaiheessa määräajaksi ja seurataan vahingoittuneen ansiotason mahdollisia muutoksia. Osaeläke voidaan yleensä määrätä **pysyväksi viimeistään kolmen vuoden tarkkailujakson jälkeen**, vaikka ansiotaso uudessa työssä olisi jonkin verran vaihtelevakin. Kun osaeläke myönnetään toistaiseksi esimerkiksi tuon kolmen vuoden jälkeen, ei vakuutuslaitos enää hanki **myöhemmin selvityksiä vahingoittuneen ansioista**. Jos vahingoittuneen ansiot myöhemmin muuttuvat, ei muutosta enää yleensä voida katsoa vamman seuraukseksi. Tästä syystä tulee ansioon perustuvaa osaeläkettä seurata riittävä aika, jotta toistaiseksi annettava eläkepäätös voidaan tehdä em. tavalla. Tällainen toistaiseksi myönnetty pieni osaeläke voidaan myös pääomittaa laissa olevin edellytyksin.

Esimerkki:

Vahingoittuneen ansiotuloja on uudessa työssä seurattu kahden ja puolen vuoden ajan. Työkyvyn alenema on ensin ollut vuoden ajan 30 % ja sitten puolentoista vuoden ajan 25 %. Nyt annetaan päätös ja myönnetään 25 %:n työkyvyn aleneman mukainen tapaturmaeläke toistaiseksi.

Vahingoittuneen palkka kohoaa muutaman vuoden aikana henkilökohtaisten palkankorotusten kautta. Tässä tilanteessa ei ole tapahtunut muutosta tapaturmavamman aiheuttamassa työkyvyn alenemassa eikä palkan muutos vaikuta enää tapaturmaeläkkeeseen.

8. Eräitä tapaturmaeläkkeen oikaisutilanteita

Vahingoittuneen myöhemmän työtilanteen seurantaan voi olla syytä eräissä eläketapauksissa. Jos vahingoittunut **myöhemmin kykenee** vammastaan tai sairaudestaan huolimatta **palaamaan työhön**, eli vamman tila on parantunut siihen aikaan nähden, jolloin päätös toistaiseksi myönnettävästä eläkkeestä annettiin, **voidaan päätöstä oikaista tapaturmavakuutuslain 46 §:n nojalla**. Tällaisen työkyvyn alenemassa tapahtuneen muutoksen tulee olla selkeä ja pitkäaikainen eikä lyhytaikainen työhönpaluu tai sen yrittäminen johda eläkkeen oikaisemiseen. Eläkkeen oikaisu tietenkin tapahtuu myös silloin, kun vamman aiheuttama työkyvyn rajoitus myöhemmin suurenee ja eläke oikaistaan suuremmaksi. Oikaisupäätökset ovat normaaliin tapaan sellaisia tapaturmaeläkepäätöksiä, jotka edellyttävät korvauslautakunnan lausuntoa.

Esimerkki 1:

Vahingoittuneelle on myönnetty toistaiseksi osittainen tapaturmaeläke, koska hän kykenee ammattitautinsa vuoksi vain osapäiväiseen työhön. Ajan mittaan sairauden aiheuttama rajoitus kuitenkin vähenee tai esimerkiksi työolosuhteet muuttuvat, ja vahingoittunut kykenee pysyvästi siirtymään kokopäivätyöhön. Eläke voidaan oikaista sen mukaiseksi, mikä on ansionalenema muuttuneessa tilanteessa.

Esimerkki 2:

Vahingoittuneelle on myönnetty täysi tapaturmaeläke muutaman vuoden kuntoutusselvittelyn jälkeen. Kuntoutusselvittely päättyi, kun todettiin, ettei vahingoittuneelle ole enää järjestettävissä sellaista kevyttä rakennusalan työtä, jota häneltä voidaan kohtuudella edellyttää olkapäävamman jälkeen. Parin vuoden kuluttua vahingoittunut pystyy kuitenkin palaamaan erikoisjärjestelyin vakinaiseen rakennusalan työhön. Eläke voidaan oikaista uudessa tilanteessa olevan työkyvyn aleneman mukaiseksi.

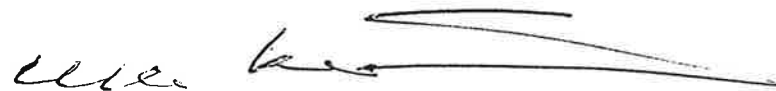
9. Työllistymisaika työhönpaluvaiheessa

Työhönpaluu työtapaturman tai ammattitaudin jälkeen voi tapahtua suorana työhönsijoituksena tai erilaisten kuntoutusjaksojen jälkeen. Näissä tapauksissa on syytä maksaa myös **kohtuulliselta työllistymisajalta korvausta**, yleensä täyttä tapaturmaeläkettä.

Työllistymisajan pituus riippuu esimerkiksi koulutuksen pituudesta, vamman vaikeusasteesta ja rajoituksista yleisillä työmarkkinoilla. Jos vahingoittunut palaa työhön kohtuullisen ajan kuluessa koulutuksen päättymisestä, maksetaan väliaika työllistymisajana. Silloin kun työhönpaluuta ei tapahdu kohtuullisessa ajassa, on **työllistymisajaksi yleensä katsottu neljä - kuusi kuukautta**.

Työllistymisajan jälkeen työkyvyn alenema arvioidaan normaaliin tapaan sen mukaan, minkälaiseen työhön vahingoittunut vielä pystyisi. Koulutuksen tai kuntoutusselvittelyn jälkeen on näin ollen aina **tarkistettava ansiot koulutuksen tai ehdotetun suoran työhönsijoituksen mukaisessa työssä**, vaikka vahingoittunut ei olisi työtä saanutkaan. Jos vamma on niin vaikea, että se rajoittaa huomattavasti sijoittumista yleisille työmarkkinoille, on korvattava työllistymisaikakin vastaavasti pidempi.

TAPATURMA-ASIAIN KORVAUSLAUTAKUNTA
psta

sihteeri